

ОЦІННІСТЬ ВТОРИННОЇ НОМІНАЦІЇ В РЕАЛІЯХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

*А. А. Таран, кандидат філологічних наук, доцент
кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
(Черкаси, Україна)*

e-mail: alla_taran@ukr.net

ORCID 0000-0001-8091-1477

Ідентифікатор Scopus-Author: 57216896179

Статтю присвячено дослідженню оцінних вторинних номінацій у сучасній українській мові, що є результатом лінгвокреативного мислення, своєрідною інтерпретацією людиною навколишньої дійсності. Простежено механізм ціннісної орієнтації в мовному менталітеті спільноти на прикладі метафор. З'ясовано, що в напруженому емоційному полі російсько-української війни на творення лексики української мови впливає зміст подій, що їх емоційно проживають мовці в актуальному історичному часі. Можемо переконливо говорити про новий семантичний, конотативний спектр деяких слів періоду війни, що мають бути зафіксовані в словниках нових слів і нових значень, які відображають зміни в українській мовній картині світу.

Констатовано, що мовець використовує емоційно забарвлене слово у вторинному значенні для концептуалізації явищ, подій із метою створити підвищений градус експресії для опису ситуації. Обґрунтовано, що в реаліях війни оцінні парадигми змінюються під впливом нових орієнтирів суспільного життя і свідомості соціуму, а також розширюється спектр оцінюваних явищ, з'являються метафоричні позначення-персоніфікації. Образність, незвичність порівняння, закладеного в основу метафоричного перенесення, дає змогу авторові створити виражальний засіб, здатний відтворити індивідуально-авторське бачення світу.

Ключові слова: мовна динаміка, лексикон, вторинна номінація, оцінність, метафора, конотонім.

Актуальність. Суспільство створює всі умови для мовних змін і стимулює мовні процеси, що забезпечують задоволення його нових потреб як у номінації, так і в комунікації. Лексичний склад мови дуже чутливий до тих змін, що відбуваються в житті носіїв мови. Кожне нове суспільне явище, процес, дія, кожне нове поняття потребує свого найменування, тобто означення конкретним словом (9, с. 262). Головною рушійною силою розвитку мови є суперечність між наявними мовними засобами й постійним зростанням номінативних і комунікативних потреб суспільства. Заслужують на увагу роздуми Е. Косеріу, висловлені у відомій праці «Синхронія, діахронія та історія (Проблема мовної зміни)»: «Мова змінюється саме тому, що вона не є щось готове, а безперервно створюється в ході мовної діяльності. Іншими словами, мова змінюється, тому що нею спілкуються, тому що вона існує лише як техніка й сукупність закономірностей мовлення» (12, с. 184).

У напруженому емоційному полі російсько-української війни на творення лексики української мови впливає зміст подій, що їх емоційно проживають мовці в актуальному історичному часі. Можемо переконливо говорити про новий семантичний, конотативний спектр деяких слів періоду війни, що мають бути зафіксовані в словниках нових слів і значень, які відображають нові штрихи української мовної картини світу. Слушно зауважив О. Т. Сливинський: «Словник війни – це такий словник, у якому слова не стоять на місці, раз і назавжди прикуті до свого значення, а перебувають, як тимчасові мешканці того львівського прихистку, у тривожній мандрівці до кінцевої станції. Тому й

розтлумачити їх можна лише через історії, через рух оповіді» (5, с. 8). У сучасному дискурсі цікавим є не лише власне лінгвістичний аспект використання слів, а й ідеологічні мотиви, які визначають вибір способу вираження думки мовця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ще О. О. Потебня наголошував, що слово покликане бути посередником між новим сприйняттям і попереднім запасом думки (цит. за: 3, с. 37). Воно репрезентує видозміни вражень про предмет, нове його бачення. Якщо первинна номінація, ґрунтуючись на предметно-чуттєвому сприйманні, є узагальненням передусім суспільного досвіду й витворенням поняттєвого рівня пізнання, то вторинна номінація, зокрема й оцінна, на думку В. М. Русанівського, О. О. Тараненка, В. В. Жайворонка та ін., є також узагальненням мовного досвіду. В українському мовознавстві вивченню природи лексичного значення, системним семантичним зв'язкам слів, семантиці слова і її змінам присвячено монографії Л. А. Булаховського, В. С. Вашенка, Л. С. Паламарчука, В. М. Русанівського, Є. А. Карпіловської, Н. Ф. Клименко, В. Т. Коломієць, М. П. Кочергана, Т. А. Коць, К. В. Ленець, Л. А. Лисиченко, О. Г. Муромцевої, О. О. Тараненка.

Сучасна мовна практика породжує нові змістові відтінки слова, які накладаються на його денотативне значення і створюють експресивні, емоційні й оцінні обертони мовного знака, які в мовознавстві вивчають у межах двох напрямів: формального і функційно-семантичного. Формальний підхід передбачає рух від мовного знака до його функцій, що формують значення, а функційно-семантичний – навпаки: від поняття (значення) в комунікативній функції до мовних засобів вираження. Оцінність номінацій реалізує комунікативну мету – вплив на читача, формування його ціннісних орієнтацій. Т. А. Коць кваліфікує оцінність як семантико-стилістичну категорію, яка, ґрунтуючись на протиставленні часткових значень негативної, позитивної та нейтральної оцінок, передає ставлення мовця до названого предмета, явища, поняття (3, с. 42). Системний опис оцінних вторинних номінацій важливий не лише для узагальнення цього мовного матеріалу, а й для визначення його показовості для тенденцій розвитку когнітивного й комунікативного простору сучасної української мови.

Мета статті – окреслити основні закономірності й напрями семантичного розвитку оцінних номінацій.

Результати дослідження та їх обговорення. У сучасних українських реаліях оцінні парадигми змінюються під впливом нових орієнтирів суспільно-політичного життя й свідомості соціуму, а також розширюється спектр оцінюваних явищ і чинників. З'являються метафоричні позначення-персоніфікації, що мають міфологічне походження, напр.: *Всі знають, що «Гном» працює тут Хароном – перевізником з берега життя на берег смерті. Його Стікс – бита злітна смуга, що веде до терміналу* (Кашпор, с. 27); *Харон на Харківській трасі* (Українська правда, 07.01.2016). За давньогрецькою міфологією, Харон – перевізник померлих через річку Стікс у царство Аїда. Харонами на війні називають тих, хто перевозить воїнів на нулі: – *Туди – живі, звідти – напівживі, якщо пощастить. Важка робота. Та хтось мусить* (Кашпор, с. 27).

Образність, незвичність порівняння, закладеного в основу метафоричного перенесення, дає змогу авторові створити виражальний засіб, здатний відтворити індивідуально-авторське бачення світу. Наприклад, у поезіях воїна й поета Максима Кривцова йдеться про захисників України, які давно прийняли можливість смерті, але дістануть безсмертя:

*Сідаєш в броню
наче у човен
накладаєш на очі
тактичні окуляри*

замість монеток

і запливаєш у Стікс посадки.

Метафора *запливти у Стікс* (як і *піти на Стікс*) означає «померти». У «Словнику античної міфології» Стікс зафіксовано в значенні «одна з річок Аїду, що сім разів обтікала підземне царство. Священими водами Стіксу клялися олімпійські боги» (6, с. 187). Міфологічні образи як основа позитивної оцінної конотації і відповідно заряджених переносних значень активно використовувані в сучасній мовній практиці, напр.:

Водій-механік Харон

впевнено мчить

у невідомість і достеменність

...і хто знає

*де закінчується **Стікс***

і куди тебе занесе течія (Максим Кривцов).

Вона – **прикордонниця-Харон**, а періодично *Мойра*. Маючи владу вирішувати, вона чи то просить, чи то вимагає розповісти свою історію – ймовірно, від безкінечності таких історій волосся **прикордонниці-Харона** сиве і дуже давно нечесане. Але не слухати вона вже не може – це її фатум, її біда, але зараз це тепер її життя (<https://life.pravda.com.ua>).

Розширення змістового обсягу іменника *Харон* неминуче відображає реалії життя сучасного українського суспільства. Нові додаткові значеннєві відтінки слова розвинулися на основі зовнішньої схожості функцій – рух «туди-сюди»: «той, хто, ризикуючи життям, перевозить когось / щось». За міфологією, Харон перевозив людей, які залишили це життя, в один кінець і без права повернення. Унаслідок збройної агресії росії мільйони українців перейшли свій умовний Стікс, щоб розпочати нове життя, у якому немає місця війні. Сергій Ткаченко зауважує: «Іноді здається, що Харон зупинив свій човен посередині річки, а Стікс не подарував усім забуття, залишивши спогади у людей про минуле життя. І ці спогади й досі наповнюють свідомість вимушених переселенців болем, сумом, іноді стражданнями, але й часто сподіваннями та надією на повернення» (<https://rm.coe.int/beyond-exhibition-leaflet-2022/>).

Хароном називають також тих, хто везе загиблого воїна його останньою дорогою (супроводжують конвой, повертають героя «на щиті» додому). Анастасія Шевченко під псевдонімом СТАСІК у кліпі «Герої вмирають» використала образ Харона, пояснивши це так: «Я маю цей досвід. Я відчувала, що означає вести загиблого воїна його останньою дорогою» (<https://donttakefake.com/>).

У реаліях війни простежуємо нове значення метафори *дорога життя* «єдиний маршрут, який залишився, щоб вижити та мати шанс на майбутнє», напр.: *Дорога життя між Бахмутом і Часовим Яром* (Газета по-українськи, 11.04.2023); *Авдіївка: дорога життя* (Українська правда, 07.02.2017); *Так кричать усім, хто на «дорозі життя» встиг повірити у власну смерть* (Кашпор, с. 149; «Дорога життя». *Що сьогодні з мостом через річку Ірпінь?* (Газета по-українськи, 11.11.2022). У поезії Олександра Ірванця також ідеться про цей міст і дорогу: *Брід-перебрід через річку в Романівці, наша дорога від смерті в життя* (Фейсбук). Згадаймо *дорогу життя* через Ладозьке озеро з блокадного Ленінграда під час Другої світової війни. Саме таку алюзію підкреслюють лапки в сучасних українських текстах.

Оцінність та образність номінацій має зв'язок із міфом. Модель світу принципово орієнтована на міфологічний прецедент, коли реальній історичній події знайдено прототип із міфологічного минулого (11, с. 75). Метафоричні конгломерати від 24 лютого

2022 року апелюють, з одного боку, до героїзму, мужності, незламності, а з іншого – до болю, гніву, ненависті.

Значущість воєнних подій для українського суспільства спричинює особливо емоційне ставлення до військових, і, як наслідок, виникають емоційно-оцінні метафори на зразок **атланти**, напр.: *Українці – атланти, що тримають Європу та світ від посягань агресора* (<https://nday.te.ua/ukrajinski-vojiny-atlanty-scho-trymayut-evropu-ta-svit-vid-posyahan-rosiji/>). У СУМі зафіксовано такі значення «1. У давньогрецькій міфології титан, який тримає на своїх плечах небесний звід як покарання за участь у боротьбі з богами. 2. звичайно мн.: Колони у вигляді чоловічих фігур, що підтримують перекриття будівлі» (СУМ, I, с. 70). Міфоантропонім *Атлант* розвинув метафоричне значення «люди, що відзначаються надзвичайною, величезною силою; мужні, винятково видатні, героїчні особи». Синонімами є номінації *титани, герої*, напр.: *Атланти, що тримають наше небо з мечем, щитом і локаторами* (Голос України, 06.08.2023); *Атланти, що тримають лінію оборони – показали воїнів бригади, шеврон якої носить Зеленський* (Газета по-українськи, 20.09.2022); *Тому наші військові – атланти сьогодні, які тримають на своїх плечах всю Україну* (Газета по-українськи, 15.06.2022). Знаний перекладач й есеїст Андрій Содомора, трактуючи слово *мужність* (лат. відповідник *virtus, vir* – муж), зауважив: «Сміливими, рішучими – народжуються; мужніми – стають. Мужній – це той, хто розуміє, що таке добро, а що – зло (у боротьбі зі злом – злим він не буде); що таке правда, а що – кривда... Це той, який знає, що таке людяність, а що (годі й слова знайти) – протилежне до поняття *людина. Муж* – високе слово» (8).

Лексему **атланти** кваліфікуємо як конотативний онім (конотонім), у якому денотативне значення співіснує із загальномовними чи індивідуальними конотаціями. Оніми тісно пов'язані з культурою народу, слугують своєрідним хронологізатором тієї епохи, коли були створені (4, с. 47). У власних назвах зафіксовані значущі події нашого життя, відображено глибокий суспільно-політичний зміст, напр.: *Майбутні ветерани війни розглядаються як українські атланти, які збудують багату та процвітаючу країну. Як українські робіни гуди, які покінчать із соціальною несправедливістю. Як українські судді дреди, які випалять розпеченим залізом злочинність та корупцію* (Українська правда, 27.05.2023). Конотоніми *робіни гуди, судді дреди* розвивають вторинне значення з інтерлінгвальною конотацією: *робін гуд* – благородний і справедливий розбійник, захисник знедолених і слабких; *суддя дред* – людина-закон, нещадний каратель, захисник похмурого світу, який завжди на сторожі. Такі вторинні номінації ще не апелюють, оскільки сприймаються як вторинні щодо конкретного об'єкта, але вже й не оніми, тому що семантично розширені, мають предметний зміст, утворюють синонімічні ряди з апелюваннями (узуальними чи оказіональними).

Метафора *воїни світла* відображає опозицію прямого і переносного значень залучених лексем: 1) світлі українські патріоти, які воюють за правду; і 2) військові, які здійснюють світломаскування. Як приклади наведемо епізоди з книги «Війна очима ТСН». Українська журналістка Алла Хоцяківська так описує своє знайомство з добровольцем Ернесто: *Він вразив мене своєю безпосередністю, щирістю, такою фантастичною посмішкою. Про таких кажуть: воїн світла. Він справді ним був. А в авторському есе Наталії Нагорної із цього ж видання зображено підготовку до ефіру з передової, коли в землянці втомлені бійці прикривали екран ноутбука, який блимав у темряві: *Воїни світла – на сторожі темряви*. Зауважимо, що *сини світла* і *сини темряви* – це ще біблійні метафори, з Апокаліпсису, Одкровення Іоанна Богослова, пор.: *Віруйте у світло, щоб світла синами вам стати!* (Ін. 12, 36).*

У метафоричній парадигмі сьогодні окреме місце посідають образні структури, що визначають домінуючі ознаки часу, фіксують етап історії українського суспільства.

За візуальним відчуттям сформовано метафоричне значення лексеми **гриб**, напр.: *Іду на пошту. Усім тілом чую гучний вибух. Обертаюся. За селом підіймається в небо чорний димний **гриб**. Уздовж дороги, повернувшись, мовчки стоять інші люди. Люди вдивляються в **гриб**. Димний **гриб** підіймається в небо. Люди дивляться. **Гриб** росте. Люди дивляться. **Гриб** розвіюється чорно-сірою хмарою і зникає за деревами. Люди розвертаються і йдуть у власних справах. У світ повертаються звуки* (5). Ліна Костенко порівнює вибух із *хризантемою*, напр.: *Вибух був – як жовта **хризантема***. Порівняння передбачає образну трансформацію первинної номінації, є засобом експресії, емоційного впливу. Крім того, порівняння вияскравлює наочність образу, створює його доступність не лише для розуміння, а й для уяви.

Використання спеціальної лексики в переносному значенні є одним з основних джерел формування оцінних значень. Один мовний знак поєднує денотацію явища й оцінне ставлення до нього, напр.:

– *Ви знаєте, що таке «бозон Хіггса»? – спитав раптом «Ворон» у журналістів. І сам відповів:*

Це частинка Бога, спіймана людьми в рукотворному пеклі... Андронний колайдер – чули? (Кашпор, с. 94).

Найбільш захопливим науковим досягненням 2012 було відкриття нової частинки – бозона Хіггса, названого на честь фізика Пітера Хіггса. Існування бозона Хіггса є однією з причин, чому все, що ми бачимо, має масу й існує. Саме тому бозон назвали «частинкою Бога». Теорія про матерію та антиматерію, конструкцію андронного колайдера й теорія «великого вибуху» на війні має практичне застосування: *Ба-бах! Кажуть, тут справжній **тир**... Кажуть, головне – маневри. Ви знаєте, як маневрує багатотонна машина на гусеницях? Ви знаєте, як там всередині, коли вона маневрує? Кажуть, це лише 12 хвилин. Кажуть... «Бозони Хіггса» бережуть свідомість. «Частинки Бога» – майже молитва. «У пеклі, створеному людьми»* (Кашпор, с. 94). Максимально підсилює експресивність, напруженість викладу метафора, нагромадження риторичних запитань і повтор вставного слова.

Кожен сюжет війни – це особистий край світу українця, це межа між життям і смертю, подвигом і гріхом. Автори текстів пропускають війну через себе, тому й метафори в текстах цієї тематики – знаряддя посиленого емоційного впливу на читачів, напр.: *Міста відрізали скальпелем фронту супроти волі. Країну зшивають голками крупнокаліберними* (музикант, поет, військовослужбовець Павло Вишебаба); *Столиця пораненої країни, яку рве смердючий ворог. Ці міста лишаються цвяшками в серці. Маріуполь. Мелітополь. Краматорськ.* (редакторка Богдана Романцова); *Війна малює кров'ю акварелі* (Ліна Костенко); *Земля вибухнула фонтанчиками зовсім поруч. Загородний перекотився на спину та втупився у згорілі нутроці машини. Кулі ставали дедалі хитрішими: це трішки й якась з них стрибне під залізне черево* (Ольга Кашпор). Подібна метафоризація ситуації сприяє приверненню уваги адресата до повідомлення, передає оцінні характеристики означуваного.

У метафоризованих значеннях виявляється важлива особливість оцінки: у вихідному значенні вона часто є комплексною, тобто репрезентує предмет у різних його аспектах. Оцінна модальність, викликана внутрішньою формою, асоціацією зі стійким образом, стереотипом (пор. : *Столиця пораненої країни, **рве смердючий ворог*** (письменник Артем Чех)) сповіщає готовому метафоричному найменуванню й про естетичний аспект: *смердючий* не є позитивним, *рве* – становить загрозу, значить, уже у вихідному значенні актуалізовано певні оцінні смисли, найчастіше пейоративні.

Обсяг негативних оцінок у свідомості мовців набагато перевищує обсяг позитивних, оскільки увагу суб'єкта номінації привертає насамперед щось незвичне, неприродне, що не є загальноприйнятим, звичним (мораль, поведінка людей, унормовані традиції тощо). Розвиток нових оцінних значень послідовно репрезентують кольоративи. Наприклад,

іменник **чорнота** зафіксовано в словниках у значенні «1. Якість за знач. *чорний* 1; чорний, темний колір чого-небудь. 2. заст., фам. Чорний народ; чернь» (СУМ, XI, с. 361). Проте в сучасних українських реаліях спостерігаємо розширення змістового обсягу лексеми: 1) чорнота – «зло», напр.: *Тому що коли російське суспільство, в якому пробуджена вся чорнота, усвідомить свою поразку та що їм доведеться платити по рахунках, вони спрямують всю свою злобу один на одного* (Газета по-українськи, 27.04.2022); *Україна протистоїть цій чорноті, не даючи себе поглинути*; 2. Чорнота – чорний гумор, напр.: *Весь гумор зараз чорний. Ступінь чорноти різний*. Простежуємо національно-символічну конотацію кольористики: *чорний* – «п'ятьма, морок, безодня» сягає ще дохристиянських часів. Чорний колір, походячи від вогню, має значення потворності, ненависті, суму, смерті, протилежні переносним значенням світла (11, с. 134): *Мені стало так чорно, гірко* (редакторка Богдана Романцова). Отже, словом *чорний* та його похідними здавна називали різні негативні явища. Приклади вживання лексеми засвідчують вплив міфологічного контексту (сукупності зв'язаних із чорним кольором уявлень, культурно-національних асоціацій) на конотацію слова, напр.: *Маленький сірий чоловічок накоїв чорної бід*. *Нестерпний біль цих чорних днів* (Ліна Костенко); *Ворог нависає чорною жирною тушею* (письменник Артем Чех). Розвиток оцінної семантики сприяє формуванню нових ділянок у когнітивному просторі сучасної української мови, поглиблює вербалізацію вже відомих понять.

Висновки та перспективи дослідження. У мові відображена не лише об'єктивна дійсність, а й відтворено оцінку як результат членування мовцем об'єктивної дійсності з погляду її цінності. Оцінка залежить від ціннісних орієнтацій суспільства. Українська мова в реаліях війни формується щодня по всій країні: у ній забагато болю, цілком достатньо гніву і що головне – достатньо віри й любові. Оцінні вторинні номінації належать до активних джерел збагачення виражальних ресурсів мови. Мовець використовує емоційно забарвлене слово у вторинному значенні для концептуалізації явищ і подій, як засіб експресії для опису події.

Перспективу подальших наукових студій убачаємо в дослідженні аналізі впливу подій російсько-української війни на активізацію вторинної номінації.

Список використаної літератури

1. Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П., Клименко Н. Ф., Критська В. І., Пуздирева Т. К., Романюк Ю. В. Вплив суспільних змін на розвиток української мови / Відп. ред. Є. А. Карпіловська. Київ : Ін-т укр. мови НАН України; Вид. дім Дмитра Бурого, 2017. 444 с.
2. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі. Київ : Видавничий дім Дмитра Бурого, 2008. 336 с.
3. Коць Т. А. Потєбня про оцінність слова: проєкція на мовну реальність. *Культура слова*. 2015. № 83. С. 36–43.
4. Мінчак Г. Б. Конотативна семантика сучасних ідеологічно забарвлених номінативних одиниць (на матеріалі української преси 90-х років ХХ століття) : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2003. 195 с.
5. Сливинський О. Словник війни. Харків : Vivat, 2023. 224 с.
6. Словник античної міфології / Уклад. І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів. Київ : Наукова думка, 1989. 242 с.
7. Словник української мови : в 11 т. / гол. ред. І. К. Білодід. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
8. Содомора А. В українській мові закладена повага до громади, в російській цього немає: про вплив слова, війну і завдання для українців. *Радио Свобода*. 13.05.2023. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/sodomora-pro-pereklad-viyunu-movu-yak-zbroyu/32404570.html> (дата звернення: 15.06.2023).
9. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1973. 439 с.
10. Сюта Г. М. Лінгвософія опозицій «свій – чужий» у текстах періоду російсько-української війни. *Українська мова*. 2023. 2 (86). С. 3–34. URL : <https://doi.org/10.15407/ukrmova2023.02.003>.

11. Чадюк О. М. Метафора у сфері сучасної української політичної комунікації : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 / НАН України; Інститут української мови. Київ, 2005. 230 с.
12. Coseriu E. Sincronía, diacronía e historia. El problema del cambio lingüístico. Montevideo, 1958. 164 p.

Список використаних джерел

1. Кашпор О. Війна очима ТSN. Київ : Основа, 2015. 212 с.
2. Фейсбук, соціальна мережа. URL : <https://www.facebook.com/>

References

1. Karpilovska, E. A., Kysliuk, L. P., Klymenko, N. F., Krytska V. I., Puzdyreva, T. K., Romaniuk, Ju. V. (2017). Vplyv suspilnykh zmin na rozvytok ukrayinskoyi movy (The influence of social changes on the development of the Ukrainian language). Kyiv: Vyd. Dim Dmytra Buraho, 444 (in Ukr.).
2. Klymenko, N. F., Karpilovska, E. A., Kysliuk, L. P. (2008). Dynamicichni protsesy v suchasnomu ukrainskomu leksykonі (Dynamic processes in the modern Ukrainian lexicon). Kyiv: Vyd. Dim Dmytra Buraho, 336 (in Ukr.).
3. Kots, T. A. (2015). Potebnia pro otsinnist slova: proektsiia na movnu realnist (Potebnya on the evaluability of the word: a projection on linguistic reality). In: *Kultura slova*. 83, 36–43 (in Ukr.).
4. Minchak, H. B. (2003). Konotatyvna semantyka suchasnykh ideolohichno zabarvlenykh nominativnykh odyntys (na materialі ukrainskoi presy 90-kh rokiv XX stolittia) (Connotative semantics of modern ideologically colored nominative units (on the material of the Ukrainian press of the 90s of the 20th century)): PhD dissertation (Ukrainian language). Kyiv, 195 (in Ukr.).
5. Slyvynskiy, O. (2023). Slovnyk viiny. Kharkiv: Vivat, 224 (in Ukr.).
6. Kozovyyk, I. Ya., Ponomariv, O. D. (Ed.) (1989). Slovnyk antychnoi mifolohii. Kyiv: Naukova dumka, 242 (in Ukr.).
7. Bilodid, I. K. (Ed.) (1970–1980). Slovnyk ukrainskoi movy (Dictionary of the Ukrainian language): u 11 t. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).
8. Sodomora, A. (2023). V ukrainskii movi zakladena povaha do hromady, v rosiiskii tsho nemaie : pro vplyv slova, viinu i zavdannia dlia ukraintsiv (Respect for the community is built into the Ukrainian language, this is not the case in Russian : about the influence of words, war and tasks for Ukrainians). In: *Radio Svoboda*. 13.05.2023 Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/sodomora-pro-pereklad-viynu-movu-yak-zbroyu/32404570.html> (in Ukr.).
9. Bilodid, I. K. (Ed.) (1973). Suchasna ukrainska literaturna mova. Leksyka i frazeolohiia (Modern Ukrainian literary language. Vocabulary and phraseology). Kyiv: Naukova dumka, 439 (in Ukr.).
10. Siuta, H. M. (2023). Linhvosophiia opozytsii “svii – chuzhyi” u tekstakh periodu rosiisko-ukrainskoi viiny (The linguosophy of the opposition “Own – Foreign” in the texts of the period of Russian-Ukrainian war). In: *Ukrainska mova (The Ukrainian Language)*, 2(86), 3–34. Available at: <https://doi.org/10.15407/ukrmova2023.02.003> (in Ukr.).
11. Chadiuk, O. M. (2005). Metafora u sferi suchasnoi ukrainskoi politychnoi komunikatsii (Metaphor in the field of modern Ukrainian political communication): PhD dissertation (Ukrainian language). Kyiv, 230 (in Ukr.).
12. Coseriu, E. (1958). Sincronía, diacronía e historia. El problema del cambio lingüístico. Montevideo, 164 (in Español).

List of used sources

1. Kashpor, O. (2015). Viina ochyma TSN (War through the eyes of TSN). Kyiv: Osнова, 212 (in Ukr.).
2. Feisbuk, sotsialna merezha (Facebook. Social network). Available at: <https://www.facebook.com/>

ASSESSMENT OF SECONDARY NOMINATION IN THE REALITIES OF RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

*Alla Taran, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
of the Department of Ukrainian Linguistics and Applied Linguistics,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
(Cherkasy, Ukraine)*

e-mail: alla_taran@ukr.net

ORCID 0000-0001-8091-1477

Identifier Scopus-Author: 57216896179

Abstract. Introduction. The passage of time is reflected by the language system in the form of innovative processes. In the intense emotional field of the Russian-Ukrainian war, the creation of the

Ukrainian language lexicon is influenced by the content of events that speakers emotionally experience in the current historical time. We can convincingly talk about a new semantic and connotative spectrum of some words of the war period, which should be recorded in dictionaries of new words and new meanings that reflect new touches of the Ukrainian linguistic worldview.

The purpose is to outline the main patterns and directions of semantic development of evaluative nominations during the Russian-Ukrainian war.

Results. In the realities of war, evaluative paradigms change under the influence of new guidelines of socio-political life and social consciousness, as well as the range of evaluated phenomena and factors expands, and metaphorical designations-personifications appear. The imagery, the unusualness of the comparison underlying the metaphorical transfer, allows the author to create an expressive tool capable of reproducing the author's individual vision of the world. The evaluative and imaginative nature of nominations is connected with myth. The language reflects not only objective reality but also reproduces an assessment as a result of the speaker's division of objective reality in terms of its value.

Originality. The semantics of evaluative nominations makes it possible to transmit information "above the text" and evokes certain programmed reactions of the recipients. The author's metaphors are a manifestation of the linguistic personality, evidence of his/her creativity and creative command of the word.

Conclusions. Language reflects not only objective reality, but also reflects evaluation as a result of the speaker's division of objective reality in terms of its value. Values depend on the value orientations of society. The Ukrainian language in the realities of war is being shaped every day across the country: there is too much pain, enough anger, and, most importantly, enough faith and love. Evaluative secondary nominations are among the active sources of enriching the language's expressive resources. The speaker uses an emotionally coloured word in a secondary meaning to conceptualise neutral phenomena, events or ordinary situations as a means of expression to describe an event.

Key words: language dynamics, language activity, secondary nomination, evaluation, metaphor, connotation.

Надійшла до редакції: 25.09.23.

Прийнято до друку: 26.11.23.